

Dagmar Marková

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

E-mail: dmarkova@ukf.sk

Stanislava Lištiak Mandzáková

Pedagogická fakulta PU v Prešove

E-mail: stanislava.mandzakova@unipo.sk

Filozofické zdroje Adlerovej etiky / Philosophical Sources of Adler's Ethics

Abstract

In this article we indicate some philosophic sources and inspirations from Alfred Adler. Adler's theory is considered as applied ethic and is saturated by ethic. In this context we describe how Adler's theory is inspired by Darwin, Marx, Nietzsche and Kant theory. We intend on Adler's approach in context of Socrates style. At the conclusion we point to secular ethic of Alfred Adler and describe some connexions of this theory to religion.

Key words: ethics, morality, values, philosophy, individual psychology, Adler's ethics, applied ethics

ÚVOD1

Individuálnu psychológiu možno považovať za aplikovanú etiku. Jadrom tejto etiky je práve ústredný pojem adlerovskej teórie – tzv. „cit pre spolupatričnosť“. Ako uvádza Ansbacher a Ansbacherová (1956/1964) pri koncepte individuálnej psychológie ide o humanistickú a celostnú psychológiu, ktorá je orientovaná na duševne zdravého človeka.

Sociálne a humanistické zmysľovanie je inšpiráciou a zdrojom všetkých Adlerových štúdií². V tomto kontexte, podľa Rattnera a Danzera (2007) bol Adler pripravený uznať len také myšlienky, hnutia alebo ľudí, ktorí/é vytvorili trvalé hodnoty pre verejnosť.

1 Text vznikol vďaka podpore grantu VEGA č. 2/0015/12: Životné štýly, normy a ich prekračovanie: cesty k osobnej spokojnosti a spoločenskej prosperite a čiastočne aj VEGA č. 1/0286/14: Behaviorálne a postojové atribúty sexuality mládeže s ľahkým mentálnym posilnutím v kontexte rizika a prevencie.

2 Pozri viac v Marková (2012).

Podľa Cakirpalogla (2004) pozitivismus a pragmatizmus z prelomu 19. a 20. storočia určovali hlavný smer vývoja nových vedeckých disciplín vrátane psychológie. Tiež biologizmus, ktorý vznikol z Darwinovej evolučnej teórie, určoval názor na organizmus ako na energický systém, ktorého základnými funkciami sú adaptácia a reprodukcia. V týchto akademických súvislostiach zostal vplyv kultúrnych a sociálnych činiteľov na okraji vedeckých úvah o osobnosti. Vplyvom nepriaznivých okolností aj psychoanalýza dlhodobo uviazla vo svojom konzervatívnom postoji o pudovej determinácii osobnosti. Na druhej strane sa rýchlo rozvíjala antropológia a sociológia, ktoré poukazovali na existenciu kultúrnych a sociálnych špecifik a rozdielov medzi príslušníkmi a príslušníčkami jednotlivých etnických a sociálnych skupín. Koncom 19. storočia začínajú do psychológie a psychoanalýzy prenikať idey sociológie a antropológie, podľa ktorých je človek viac determinovaný spoločnosťou, v ktorej žije, než biologickými činiteľmi. Tieto názory prenikali aj do psychoanalýzy, kde sa dostávali do rozporu s klasickým Freudovým modelom a začali ho pretvárať v duchu nových tendencií (Kankus, 1998). Postupne sa teda tieto poznatky stali aktuálnymi aj pre psychoanalýzu – prejavil sa nátlak zo strany kritikov a kritičiek presvedčených o nevyhnutnosti prehodnotiť niektoré základné názory. V okruhu tzv. sociálnych psychoanalytikov – A. Adlera, K. Horneyovej, H. Sulivana, E. Fromma, H. Marcuseho, I. Carusa a i. – bol zdôrazňovaný význam sociálnych činiteľov pre vývoj jedinca ako tvorivej a slobodnej bytosti. Títo/tieto sociálni/e reformátori a reformátorky priblížili psychoanalýzu k existenciálnej filozofii a psychológii.

Alfred Adler bol síce označovaný za sociálneho psychológa, ale bol aj filozofickým psychológom. Nazeral na filozofiu ako súčasť humanitných vied v protiklade s prírodnými vedami. Filozofické pozície, na ktorých stoja názory Alfreda Adlera, sú teda vymedzené filozofiou života, novokantovstvom a socialistickými ideami. Podľa Krankusa (1998) treba v tomto duchu chápať aj jeho filozofiu kultúry, diametrálne odlišnú od Freuda.

DARVINIZMUS

Adlerova teória je inšpirovaná darvinizmom. Adler vidí človeka ako vyvíjajúcu sa ľudskú bytosť, ktorá sa usiluje o dokonalosť a prekonávanie latentne pôsobiaceho pocitu menejcnosti. Keď sa individuum čo možno najviac a najrozmanitejšie rozvíja, tak to slúži najlepšie spoločnosti a ľudskej budúcnosti.

V prepojení teórie Charlesa Darwina a konceptu individuálnej psychológie je život stálym prispôbením sa vonkajšiemu svetu, ale aj prekonávaním ťažkostí. V oblasti kultúry skupiny a kultúry, ktoré sa dostanú na scestie vývoja, nemôžu obstať vzhľadom na budúcnosť. Ľudstvo vždy túto normu a princíp tušilo, ale nemalo ju vedome ako zmysel. „Nachádzame sa uprostred evolučného prúdu a nepozorujeme to, rovnako ako nepozorujeme otáčanie zeme“ (Adler, 1998, s. 141). Podľa Cakirpaloglu (2004) v Adlerovom koncepte predstavujú etika, právo alebo viera nevyhnutné prostriedky k zachovaniu ľudského rodu a musia byť v súlade s ideou spoločenskej komunity. Aj v tomto kontexte teda individuálna psychológia vychádza z toho, že len také tendencie a snahy slúžia skutočne humanite, ktoré sú formované a presiaknuté citom pre spolupatričnosť. Základom spolunažívania

je ľudskosť. Všetky psychické, fyzické a duchovné funkcie človeka sú formované spolubytím. Ako uvádza Mackenthun (2012), podstatná časť metód skorej individuálnej psychológie pozostávala zo sprostredkovania určitého svetonázoru, a to darvinisticko-evolučného s dôrazom na nevyhnutnosť sociality.

SOKRATES A ADLER

Mnohé pozorovania naznačujú, že je v osobe Alfreda Adlera možno vidieť sokratovského človeka v tom zmysle, že sa približuje sa antickému Sokratovi, ktorý svojich spoluobčanov poučoval o umení správneho života. Vo vzťahu k používaným metódam, Alfred Adler v rámci kreatívneho terapeutického prístupu používal práve techniku „sokratovského štýlu“.

Ako však uvádza Stein (2006), síce je Adlerova filozofia a teória osobnosti dobre zdokumentovaná v jeho knihách a Adler demonštruje aj jeho terapeutický prístup – nepísal však o tom obširne. Ľudia, ktorí s ním študovali sa naučili jeho štýl prostredníctvom pozorovania „z prvej ruky“. Podľa Adlera má byť adlerovská psychoterapia kreatívna a preto nemôže byť na ňu vytvorený systém alebo procedúra. Mnoho terapeutov/terapeutiek, študentov/študentiek a univerzitných profesorov/profesoriek si nevedomuje originalitu Adlerovského prístupu. Jedným z dôvodov je fakt, že klasická Adlerova technika psychoterapie nebola komplexne zdokumentovaná alebo dostatočne demonštrovaná.

„Poznaj sám seba“ – Sokrates nútil ľudí zamýšľať sa hlbšie nad implicitnými premisami, ktoré stoja za ich rozhodnutiami. Preskúmaval názory a objasňoval významy. Prostredníctvom série otázok často privádzal inú osobu do rozporu s predchádzajúcou odpoveďou. Výsledok o chybách nebol predkladaný nadradeným partnerom, ale vzájomne prostredníctvom priznania a dohody. Podľa Steina (2006) Sokrates a Adler skryli podstatu vecí do otázok, aby donútili svojich pacientov/pacientky zamyslieť sa nad sebou samými a hľadať hlbšiu pravdu. Žiaden na seba nezobral rolu mentálne nadriadenej autority, ktorá agresívne zdôrazňuje chyby iných. Taktiež neposkytovali iným hotové odpovede. Modelovali spoluprácu v úlohe prívetivého, jemného, skromného spolumysliteľa, ktorý stimuluje iných myslieť a – niekedy hravými otázkami – podporovali ich vlastné myslenie a dosahovanie vlastného záveru.

Sokrates a jeho partner prejednávali zmysel, dôsledky ideí a základy ich presvedčení. Podľa Sokratovej metódy majú idey dôsledky. Adler skúmal osobné a sociálne dôsledky klientových/klientkiných činov. Vykresľoval štýl života aj spätne v detstve. Taktiež sa zaoberal tendenciou do budúcnosti a posudzoval dlhodobé následky činov (Stein, 2006).

Ako zdôrazňujú Rattner a Danzer (2007) nad Adlerom nemala moc ani ctižiadosť a ani samolúbosť. V spôsobe, akým sa zhováral s inými, ktorí/é boli jeho pacientmi/pacientkami, nikdy nenechal rozpoznať, že bol vedec vysokej úrovne. Adler sa robil rád menším, ako reálne bol.

IMMANUEL KANT A ADLEROVA TEÓRIA

Vzhľadom na etické východiská bol Alfred Adler ovplyvnený predovšetkým Immanuelom Kantom. Ansbacher (1965) uvádza, že zdravý ľudský rozum v protiklade so súkromnou inteligenciou ako popis duševného zdravia v porovnaní s duševnými chorobami bol pravdepodobne Adlerom prevzatý od Kanta.

Ako zdôrazňuje Stone (2008), vplyv filozofie Immanuela Kanta na teóriu Alfreda Adlera je dôležitým kontextom, ktorý treba brať na zreteľ, lebo Kant sa oveľa skôr venoval niektorým aspektom, ktoré predpokladal aj Alfred Adler. Ide o mnoho konceptov, ktoré Alfred Adler používal vo svojej teórii: napr. existenciálne otázky života, fikcie, moc rozumu nad zmyslovými percepciami, jednota osoby, podpora sociálneho citu, mnohé etické otázky atď.

Tiež Adlerovo porozumenie troch podmienok života (život na zemi, v sociálnej interakcii a v „dvojpoľnosti“) ako životných úloh je v súlade s neokantovcom Hermannom Cohenom, ktorý zastával názor, že všetko, čo je ľuďom dané, je hádankou alebo úlohou.

Kantovo učenie (1996, 2004) o etickom poriadku, v ktorom má každý človek prevziať morálne povinnosti sa u Adlera opäť zviditeľňuje v jeho formuláciách citu pre spolupatričnosť. Adlerova kritika úsilia po moci korešponduje aj s kantovskou nádejou na večný pokoj. Obaja – Kant aj Adler – myslia pritom na ideálnu budúcnosť, ktorá ešte musí byť vytvorená.

Podľa Mackenthuna (2012) u Adlera môžeme hovoriť o kategorickom imperatívne citu pre spolupatričnosť, nakoľko pri Adlerových požiadavkách ide v skutočnosti o „musieť“ a „mať povinnosť“. Cite pre spolupatričnosť je možné chápať ako základnú etickú normu a pomenovať niektoré z toho vyplývajúce požiadavky. Vychádzajúc z Adlerovej teórie možno extrahovať niekoľko maxím správneho konania a života, ktoré spolu predstavujú cit pre spolupatričnosť. Tak ako kategorický imperatív Kanta, tak aj tieto – na cit pre spolupatričnosť sa vzťahujúce – imperatívy vyjadrujú „mať povinnosť“. Apelatívne vyjadrujú, že niečo by bolo dobré urobiť alebo zanechať to. Filozoficky presnejšie ide pri imperatívoch citu pre spolupatričnosť o hypotetické imperatívy, ako ich Kant nazýva. Konkrétne sú to tieto imperatívy:

1. imperatív rovnocennosti
2. hermeneutický imperatív
3. dialogický imperatív
4. axiologický imperatív
5. estetický imperatív
6. aktívny, resp. sociálny imperatív
7. personálny imperatív
8. existenciálny imperatív
9. humanisticko-politický imperatív

Podľa Stona (2008) mnoho Adlerových esenciálnych konceptov má pôvod v dielach Kanta. Adler ich poznal a aplikoval viaceré z nich do svojej psychológie. Adler sa vo svojich dielach na Kanta tiež odkazoval. Bolo by historickou chybou predpokladať, že Adler vyvinul všetky svoje koncepty nezávisle. To, čo Adler urobil, že originálne aplikoval Kantove myšlienky na svoju psychológiu.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Adlerova filozofia je podfarbená aj teóriou Nietzscheho (1884/2002, 1888/1996, 2007) – Adler sám dokonca vyjadril obdiv k filozofii Nietzscheho. Ako povedal sám Adler (1921/1973), Nietzscheho vôľa k moci (1884/2002, 1888/1996) obsahuje mnohé z nášho ponímania. Avšak Adlerova koncepcia je súčasne postavená na základoch humanity, ktorá sa vyznačuje vysokým rešpektom k princípu kooperácie. Tí, ktorí/é interpretujú Adlerovu teóriu v kontexte Nietzscheho (1884/2002) „vôle k moci“ tak popisujú, že myšlienku úsilia o moc ako hlavnej motivácie človeka prevzal Adler od svojho najdôležitejšieho filozofického predchodcu – Friedricha Nietzscheho. Tento filozof postuloval vôľu k moci ako centrálnu pre všetky ľudské bytosti a vo svojich textoch opisoval diverzné výrazové formy a spôsoby mocenských tendencií.

Tieto myšlienky sú charakteristické pre to obdobie Adlerovej tvorby, kedy uvažoval o tom, že základnou ľudskou motiváciou je „vôľa k moci“ – je aj primárnym prostriedkom prekonávania citov menejcennosti. V tomto období sa Adler koncentroval na city osobného „mínus“, ktoré sú prekonávané úsilím o dosiahnutie osobného „plus“. To sa však zmenilo v období v neskorých 20-tych rokoch (a trvalo to až do jeho smrti v roku 1937). Je nutné zdôrazniť, že mnoho autorov a autoriek stále nesprávne interpretuje tézu, podľa ktorej každé individuum smeruje od inferiority k superiorite v zmysle „túžby po moci“. Alfred Adler ale naopak zdôrazňoval rovnocennosť partnerov a partneriek ako základnú etickú požiadavku.

Dochádza k nedorozumeniu, že úsilie o moc nad ostatnými je všeobecnou ľudskou dynamikou a že Adler sám dokonca takéto úsilie podporoval. Je nutné brať do úvahy, že Adler videl takéto úsilie o moc predovšetkým u neurotikov/neurotičiek a zreteľne ho odmietal v prospech kooperácie. A ako podotýka Ansbacher a Ansbacherová (1979), okrem toho aj koncept Nietzscheho (1884/2002) „vôle k moci“ je skôr úsilím prevýšiť seba samého/samú a sa zdokonaľovať. Adler (1928) neustále poukazoval na to, že sme svoj hlavný ideál vybojovali príliš málo v zmysle citu pre spolupatričnosť a príliš veľa v zmysle osobnej moci. Podľa Adlerových slov, kto chce ľudské spoločnosť, musí sa zriecť úsilia o moc nad ostatnými.

Pre Adlera aj Nietzscheho bol dôležitý aj iný princíp – teleologický princíp, t. j. nehľadať príčiny správania v minulosti, ale v cieľoch v budúcnosti. Nietzsche (1884) vyjadril, že nie odkiaľ pochádzaš upevňuje tvoju česť, ale kam ideš.

Iný kontext prepojenia na Nietzscheho teóriu je vo vzťahu k otázke náboženstva. Adler v diele „Über den nervösen Charakter“ (1912/1972) tematizuje, že nábožný človek zrádza najdôležitejšiu úlohu, ktorú máme ako ľudia – vytvárať tu na zemi vzťahy, ktoré budú ľuďom primerané a zodpovedajúce a dbať o život v slobode,

úcte a zodpovednosti. Opierajúc sa o Nietzscheho, ktorý tvrdil, že nie je na svete dost' lásky, aby bola premrhaná na druhý svet alebo Boha, Adler poukazuje aj na to, že na svete nie je dost' solidarity, čínorodosti a humanity. Na druhej strane Kaufmann (2009) zdôrazňuje, že by bolo chybou si myslieť, že Adler bol Nietzschemu veľmi blízky. Ako ľudská bytosť, Adler bol opozitom Nietzscheho.

MARXIZMUS

Ďalší dôležitým vplyvom na Adlerov myšlienkový svet nájdeme v socializme Marxa (1976, 1975, 1953), Marxa a Engelsa (1956), Trotského a Kropotkina. Adler bol slobodomyselný socialista, ktorý rozpracoval individuálnu psychológiu medzi svetovými vojnami (Rattner, 1988).

Nakoľko Adlera od ranej mladosti znepokojovala sociálna nerovnosť a chudoba, tak sa pri štúdiu sociálnych problémov začal zaujímať o spisy Karla Marxa a o socialistické hnutie ako také (Drapela, 1997). Adler sa netajil presvedčením, že len v socializme môže byť sociálny cit nevyhnutný pre slobodné spolužitie, konečným cieľom a účelom (Adler, 1964). Až neskôr bol rozčarovaný surovými praktikami marxistického režimu.

Adler sa nechal inšpirovať socialistickými myšlienkami, ale zostal mimo každej politickej strany. O marxizme sa zmieňoval s dištancovaným rešpektom. Bol však proti tomu, aby bolo jeho učenie zatriedené pod akýkoľvek dogmatický systém. Na sociálnych demokratoch sa mu nepáčili byrokratické črty, na komunistoch diktátorské. Adler sám pritom vždy zdôrazňoval jeho duchovnú nezávislosť, hoci ho možno označiť za slobodomyselného socialistu (Rattner, Danzer, 2007). Jeho sklon k autonómii bol pre neho veľmi dôležitý – jednému priateľovi vo vzťahu k príslušnosti k politickej strane varovne povedal: Nikdy sa neviaž! Keď ho chceli neskôr získať pre komunistické nazeranie, odmietol. Samozrejme bol ostrým protivníkom nacionalizmu, v ktorom videl smrteľného nepriateľa myšlienky spoločnosti a spolupatričnosti. Fašizmus považoval za kolektívny sebaklam, ktorý bol strašnou kompenzáciou pocitov menejcennosti a úsilie chorobne zmeneného národa.

Aj keď Adler s marxistickými teóriami a už vôbec nie s bolševickou praxou a politikou nesúhlasil, potvrdil, že kritické myšlienky mladého Marxa v jeho skorých textoch ho ukazujú ako excelentného kultúrneho analytika. Podľa Adlera popisoval Marx štátne a cirkevné metódy získavania a udržiavania moci veľmi prezieravo. Ako socialista a hlbinný psychológ Adler vo svojich textoch opakovane poukazoval na rozmaznávajúci a zahmlievajúci charakter náboženstiev.

NÁBOŽENSTVO A ADLEROVA ETIKA

Pre porozumenie teórie Alfreda Adlera je nutné brať do úvahy, že Adler bol ateistom. Napr. Sperber (1970) poukazuje na to, že Adler bol úplne neveriaci, „bol najradikálnejším ateistom, akého som kedy stretol“ (Sperber, 1970, s. 49). Tiež Rattner a Danzer (2007) vychádzajú z presvedčenia, že „duch Adlerom inaugurovanej hlbinej psychológie je ateistický a religiózne kritický“ (Rattner, Danzer, 2007, s. 148).

Adler sa v jednom texte obšírnejšie a podrobnejšie vyjadril k téme religiozity, viery v Boha a kritike náboženstva. Bolo to v texte „Religion und Individualpsychologie“ (1933, In: Brunner, Wiegand, 2008), ktorý vznikol v spolupráci s pastormom z Berlína Ernstom Jahnom. Aj keď je nutné podotknúť, že aj v mnohých ďalších textoch Adler načrtáva kritiku náboženstva a tematizuje jeho deštruktívny vplyv napr. v kontextoch pocitov menejcennosti, zodpovednosti za utváranie vlastného bytia alebo rozmazňavania a pod.

Napriek svojmu ateizmu však v spomínanom texte „Religion und Individualpsychologie“ Adler navrhuje konciliantno-kritický tón k náboženstvu. Adler poukazuje na to, že duchovní by mali byť schopní pri určitej dávke rozumu a tolerancie učiť psychohygienu svojich chránencov. Podľa Rattnera a Danzera (2007) to bolo veľkou ilúziou.

Individuálno-psychologické ponímanie podľa Rattnera a Danzera (2007) akcentuje, že religiózne nazeranie enormne zasahuje vnímanie a hodnotenie vlastných kompetencií, síl a kapacít. V porovnaní s božstvami sa budú ľudia definovať veľmi malí, bezmocní a deficitní. Náboženstvá priamo alebo nepriamo zosilňujú pocity menejcennosti ľudí. Veriaci/e sú vo vzťahu k transcendentálnej moci malí/é a závislí/é a majú malé alebo žiadne možnosti tento stav natrvalo zmeniť. Náboženská výchova je zacielená na to, aby chovancov a chovankyne pomocou zastrašovania, nevedomosti a zneisťovania fixovala v zažívaní permanentnej menejcennosti a popierala ich principiálnu schopnosť k prekonávaniu tejto inferiority (Rattner, Danzer, 2007). Adler v knihe „Über den nervösen Charakter“ (1912/1972) označuje náboženstvo za inštanciu, ktorá poskytuje neistým a zastrášeným ľuďom orientáciu a ochranu. Tiež sú tematizované aj ďalšie aspekty ako napr. pocity viny, asketické rituály, hriech, predstava prvotného hriechu a mnoho ďalších, ktoré sa podieľajú na „zmenšovaní“ človeka. V tomto kontexte je práve v diele Adlera a Furtmüllera „Heilen und Bilden“ (1914/1973) používaný pojem morálny masochizmus a v ktorom Adler považuje religiozitu za zdroj zosilneného pocitu menejcennosti. Individuá, ktoré sa od detstva naučili rešpektovať náboženské pravidlá a morálne predpisy a aj po nich siahajú, keď sú konfrontovaní/é so základnými konfliktami alebo krízami, nezažívajú iba masochistický životný postoj, ale sú držaní/é aj v situácii rozmazňavania – nerozhoduje vlastný étos, ktorý bol samostatne vytvorený, ale o dobre a zle rozhoduje predkladaná morálka, tak isto ako o vine a nevine. Zodpovednosť za utváranie bytia veriaci/e delegujú na kňazov a pri porážkach alebo ťažkostiach rôzneho druhu apelujú vo forme modlitby alebo obety na transcendentálnu moc. Práve tento aspekt rozmazňavania pri náboženskom nazeraní na svet Adler vo svojich textoch opätovne tematizuje, nakoľko v jeho teórii je rozmazňavanie príčinným faktorom a podstatným štruktúrnym elementom psychických porúch. Podľa Adlera, ako píše v diele Menschenkenntnis (1927/1966), sú to práve náboženstvá, ktoré poskytujú stavebný materiál pre psychosociálne ochorenia a anomálie a práve tieto sú ťažko psychoterapeuticky ovplyvniteľné a uzdraviteľné.

Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007), s aspektom rozmazňavania je úzko spojená útecha a pokoj, ktoré majú náboženstvá pre svojich veriacich/veriace pripravené.

Táto myšlienka je v dejinách náboženskej kritiky prítomná napr. u Karla Marxa, ktorý ako tzv. ľavicový hegelovec v nábožensky kritickvej myšlienkovvej tradícii Ludwiga Feuerbacha myšlienky Feuerbacha ďalej rozvinul a radikalizoval.

Alfred Adler zdôrazňoval, že idea Boha je len konkretizáciou ľudskej snahy po dokonalosti. Uvedené nepotrebovalo náboženské obsahy a bolo možné pomocou nových psychologických poznatkov dať etike a morálke svetský fundament. Tak Adler kázal v USA nielen o psychohygiene, ale aj o slobodnom a humanistickom svetonázore. Neskôr takéto zmyšľanie demonštroval v diele „Der Sinn des Lebens“ (1933/1998), v ktorom tematizuje dôležitosť rozvíjania životnej koncepcie, ktorá by životu poskytla zmysel. Podľa Adlera musíme tento zmysel hľadať v sociálnom prispievaní. Máme vďačne prevziať prácu predchádzajúcich generácií a umožňovať pokrok ľudstva. Podľa Adlera šťastní/á bude len ten/tá, ktorý/á smeruje k prispievaniu ľudskosti. Mairet (1928/2001) o ňom napísal, že Adler doplnil psychológiu zrozumiteľnou a prístupnou etikou, morálnym učením takmer konfucionalistickej jednoduchosti a konfucionalistického realizmu.

Alfred Adler chcel konceptom citu pre spolupatričnosť priblížiť človeku utopický cieľ, ale nechcel vytvoriť akési nové náboženstvo. Adlerovská idea citu spolupatričnosti by bola zle pochopená, keby sme v nej predpokladali konečný bod. Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007), kto ideálny stav ľudstva interpretuje eschatologicky, podlieha nebezpečenstvu, že sa stane protagonistom/protagonistkou nového náboženstva. Adler myšlienkou sveta, ktorý je formovaný citom spolupatričnosti bral na zreteľ Nietzscheho diagnózu o smrti Boha a vytvoril pre ľudí v budúcnosti koncept humánneho života bez viery vo večnosť.

ZÁVER

V súčasnosti viac ako kedykoľvek predtým prežíva adlerovská psychológia svoju renesanciu. Adlerovská teória sa v súčasnosti rozvíja v mnohých krajinách. Na celom svete ľudia spoznávajú potrebu citu spolupatričnosti, povzbudzovania a spoločenskej rovnosti, ktoré sú kľúčovými etickými konceptmi adlerovskej teórie. Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007) Adlerova psychológia je vedeckým poznaním človeka a ako taká by sa mala stať podkladom pre všeobecné utváranie osobnosti (so všetkými jej etickými implikáciami).

Podľa Mackenthuna (2012), ak sa pozeráme na Adlerove teórie pocitu menejcennosti, úsilia po dokonalosti a citu pre spolupatričnosť, musíme si pripustiť, že vytvárajú imponantný systém. Sú výsledkom jeho osobných skúseností, jeho poznania človeka a jeho sociologicko-psychologickej metódy, jeho socializmu, jeho darvinizmu, jeho koncepcie slobody, jeho pedagogiky – skrátka jeho individuálnej psychológie. Jeho skúsenosť v danej dobe, jeho humanitárne rozhorčenie a potreba priniesť osamelým neurotikom útechu na spoločnosť zameraného vývoja, jeho nádejplná utópia a dokonca istota víťazstva – to všetko je zjednotené v jednom jedinečnom (z málo častí pozostávajúcom) systéme. Dejiny psychológie však Adlera nebrali príliš do úvahy a viac ho považovali za humanistického propagandistu. Adler je však osobou, ktorá je vo vede nenahraditeľná.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ADLER, A. 1912/1972. Über den nervösen Charakter. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1972.
- ADLER, A. 1921/1973. Wo soll der Kampf gegen die Verwahrlosung einsetzen? In: ADLER, A. – FURTRMÜLLER, C. 1973. Heilen und Bilden: Ärztlich-pädagogische Arbeiten des Vereins für Individualpsychologie. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1973.
- ADLER, A. 1927/1966. Menschenkenntnis. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1966.
- ADLER, A. 1928. Psychologie der Macht. In: KOBLER, F. (Ed.). Gewalt und Gewaltlosigkeit : Handbuch des aktiven Pazifismus. Zürich, Leipzig: Rotapfel Verlag, 1928, p. 41-46.
- ADLER, A. 1931/1998. What life should mean to you. Minnesota: Hazelden, 1998. ISBN 1-56838-228-6.
- ADLER, A. 1933/1998. Der Sinn des Lebens. (O zmysle života). Bratislava: Milan Štefanko, Vydavateľstvo IRIS, 1998. ISBN 80-88778-05-0.
- ADLER, A. – FURTRMÜLLER, C. 1914/1973. Heilen und Bilden: Ärztlich-pädagogische Arbeiten des Vereins für Individualpsychologie. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1973.
- ANSBACHER, H. L. – ANSBACHER, R. R. 1956/1964. The Individual Psychology of Alfred Adler : A Systematic Presentation in Selections from His Writings. New York: Harper & Row, 1964.
- ANSBACHER, H. L. – ANSBACHER, R. R. (Ed.). 1979. Alfred Adler : Superiority and the Social Interest. A Collection of Later Writings. New York: W.W. Norton & Company Inc., Northwestern University Press, 1979.
- BRUNNER, R. – WIEGAND, R. (Hg.) 2008. Alfred Adler : Der Sinn des Lebens (1933) – Religion und Individualpsychologie (1933). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2008. ISBN 978-3-525-40554-3.
- CAKIRPALOGLU, P. 2004. Psychologie hodnot : Přehled pro humanitní obory. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.
- Kant, I. 1996. Kritika praktického rozumu. Praha: Svoboda, 1996. ISBN 80-205-0507-5.
- Kant, I. 2004. Základy metafyziky mravov. Bratislava: Kalligram, 2004. ISBN 80-7149-635-9.
- KAUFAMNN, W. 2009/1980. Freud, Adler and Jung. Discovering the Mind. Volume Three. New York: McGraw-Hill, 2009. ISBN 0-88738-370-X.
- KRANKUS, M. 1998. Človek v zrkadle individuálnej psychológie. In: ADLER, A. O zmysle života. Bratislava: Milan Štefanko, Vydavateľstvo IRIS, 1998, s. 162-167. ISBN 80-88778-05-0.
- MAIRET, P. 1928/2001. A B C of Adler's Psychology. London: Routledge, 2001. ISBN 0415-21064-X.
- MACKENTHUN, G. 2012. Gemeinschaftsgefühl : Wertpsychologie und Lenäbensphilosophie seit Alfred Adler. Giessen: Psychosozial-Verlag, 2012. ISBN 978-3-8379-2148-9.
- MARKOVÁ, D. 2012. Etika v adlerovskej teórii. Nitra: Garmond, 2012. ISBN 978-80-89148-77-6.
- NIETZSCHE, F. 1884/2002. Also sprach Zarathustra : Ein Buch für Alle und Keinen (Tak vravel Zarathustra : Kniha pre všetkých a pre nikoho). Bratislava: Iris, 2002. ISBN 80-89018-28-9.
- NIETZSCHE, F. 1888/1996. Der Wille zur Macht. Stuttgart: Kröners Taschenausgabe, 1996. ISBN 978-3-520-07813-1.
- NIETZSCHE, F. 2007. Antikrist. Bratislava: Iris, 2007. ISBN 80-89018-46-7.

- RATTNER, J. – DANZER, G. 2007. Individualpsychologie heute : 100 Jahre Lehre Alfred Adlers (1907 – 2007) : Studienausgabe. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH, 2007. ISBN 978-3-8260-3576-0.
- SPERBER, M. 1970. Alfred Adler oder Das Elend der Psychologie. Wien: Verlag Fritz Molden, 1970.
- STEIN, H. T. 2006. Adler and Socrates. In: STEIN, H. T. (Ed.) The General System of Individual Psychology : Overview and Summary of Clasical Adlerian Theory & Current Practice. USA: Alfred Adler Institute, 2006. p. 254-260. ISBN 0-9770186-2-8.
- STONE, M. H. 2008. Immanuel Kant's Influence on the Psychology of Alfred Adler. In: The Journal of Individual Psychology, Vol. 64, No. 1, Spring, 2008, p. 21-36.